

Kapetan fregate
Aleksandar GAJIC

OKEANSKA STRATEGIJA SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA

Poslednjih godina u američkoj javnosti, u istupanjima političara i najviših vojnih rukovodilaca, sve se više govori o »okeanskoj« ili »pomorskoj« strategiji. Pentagon joj pridaje veliki značaj, a stratezi je smatraju kao alteranativno rešenje koje Sjedinjenim Američkim Državama pruža prednost u odnosu na postojeće stanje **jednakih nuklearnih mogućnosti, odnosno nuklearne ravnoteže**. Po mišljenju američkih stratega, njenim usvajanjem obezbeđuje se neophodna elastičnost prilikom primene raznih oblika vojne moći SAD, što potpuno odgovara složenim međunarodnim odnosima, njihovom položaju i mogućnostima. Okeanska strategija se na taj način pojavljuje kao najefikasniji instrument u ostvarivanju principa **realističkog odvrćanja**.

Pomeranje težišta nuklearne ravnoteže

Jedan od osnovnih razloga usvajanja okeanske strategije jeste sve veća zabrinutost u SAD zbog uspešnog realizovanja strategijskog nuklearnog programa SSSR-a. Naime, poznato je da je Sovjetski Savez u oblasti interkontinentalnih raketa koje se lansiraju sa kopna, još 1969. postigao paritet sa SAD (podaci na osnovu jedne diskusije u američkom Kongresu 1972. godine). Sovjetski Savez je od tada, navodno proizveo oko 500 interkontinentalnih raketa više od SAD.

Prema pisanju američke štampe, od potpisivanja prvog sporazuma o ograničavanju strategijskog naoružanja,¹ SSSR radi na razvoju četiri nova tipa raketnih projektila, što izaziva zabrinutost kod američkog političkog i vojnog rukovodstva.

¹ Oktobra 1972. postignut je privremeni petogodišnji sporazum (SALT-I) kojim se ograničava broj balističkih projektila na kopnu i onih koji se lansiraju sa podmornica. Njime se ograničava i broj nuklearnih podmornica SAD na 41, a SSSR-a na 42. Ovim sporazumom je obuhvaćen i broj lansera ofanzivnih projektila, dok bi u drugoj etapi trebalo da se razmotre pitanja eksplozivne snage, preciznosti, tzv. taktičkih geografskih prednosti i druga tehnička pitanja. Druga etapa treba da obuhvati i strategijske bombardere.

Jedan tip je, u stvari, nova verzija projektila **SS-9**, čija je bojeva glava oko 20 puta veće razorne moći od one koju ima projektil **Minuteman**. Sledeća dva projektila (uključujući i **SSX-18**, koji može nositi šest nezavisnih bojevih glava) isprobana su sa novim tipovima višestruko nezavisno usmerenih bojevih glava (**MIRV**). Isti eksperimenti se očekuju i sa još dva tipa raketnih projektila. (Američki ministar odbrane Šlezinger, 17. avgusta 1973, **Dayli Telegraf**).

Osim toga, prema pisanju iste štampe, u SSSR-u se radi na razvoju nove serije podmornica naoružanih novim vrstama raketa, koje imaju veći domet od raketa **Poseidon**. Poznato je da je broj sovjetskih raketa koje se lansiraju iz podmornica sada znatno povećan u odnosu na stanje od pre deset godina. Veruje se da ih sada ima oko 600, otprilike koliko ih danas imaju i SAD.

Prema proceni Pentagona, a koju je objavio **Dayli Telegraf** u oktobru 1973. godine, SSSR će kroz dve godine početi da uvodi u naoružanje rakete sa višestruko nezavisno usmerenim bojevim glavama, tako da bi do 1979. trebalo da dostigne SAD u ukupnom broju nuklearnih bojevih glava. Tako bi SSSR, ukoliko ne bi došlo do sporazuma o zaustavljanju trke u nuklearnom naoružavanju dveju sila, do 1980. bio u teoretskoj mogućnosti da prvim nuklearnim udarom likvidira oko 1000 američkih interkontinen-

talnih balističkih projektila lociranih u bazama na kopnu² i to bez obzira na američke mere obezbeđenja i njihove zaštite, dok bi drugim udarom mogao da uništi sve veće američke gradove. Pri obrazlaganju, navodno, nepovoljnog položaja SAD u odnosu na SSSR, američki stratezi iznose da su nuklearni kapaciteti SSSR-a sada veći za oko četiri puta od američkih. Osim toga, mada je SSSR imao ograničen broj lansera (projektila), Moskovskim sporazumom iz 1972. ne ograničava se broj sovjetskih projektila sa višestruko nezavisno usmerenim bojevim glavama. Prema ovom istom izvoru, SSSR je sada objektivno u mogućnosti da, postavljanjem nezavisno usmerenih bojevih glava na postojeće rakete, nadmaši SAD kako po količini eksploziva, tako i po broju nuklearnih bojevih glava.

Sve dok ne bude postignut sveobuhvatni i trajni sporazum o ograničavanju strategijskog naoružanja, ovakva procena snaga SSSR-a i promene u »ravnoteži straha« objektivno navode SAD da svojim podmorničkim snagama pridaju sve veću važnost, dajući im značaj glavnog oružja za nuklearno odvracanje. Na tome upravo i počiva suština okeanske strategije — na **prenošenju centra moći strategijskih nuklearnih snaga sa kopna na okean, u sferu dejstva ratne mornarice**, radi njenog pretvaranja u osnovnu udarnu (ofanzivnu) snagu. Prema rečima ministra odbrane

² Od oko 1.000 projektila tipa *Minuteman*, polovina ima po tri bojeve glave. Od 41. američke podmornice naoružane projektilima, 31. je opremljena projektilima sa po 10—16 nezavisno usmerenih bojevih glava (*Poseidon*), što znači da se jednovremeno može lansirati oko 5.400 nuklearnih bojevih glava, računajući tu i sadašnjih 656 lansirnih cevi na podmornicama. U taj strategijski nuklearni potencijal ubraja se i oko 500 strategijskih bombardera SAD, koji mogu da nose veliku količinu nuklearnih bombi.

SAD Šlezingera od 18. avgusta 1973. god., »Amerika se još uvek nada u sledeću rundu pregovora, ali poslednji sovjetski uspesi ukazuju na to da su se izgledi za sporazum o kontroli višestrukih nezavisno usmerenih bojevih glava na projektilima, na žalost, smanjili...«³

Elastičnost upotrebe snaga ratne mornarice

Analizirajući osnovne postavke »okeanske strategije«, očito je da ovako koncentrisana strategijska nuklearna moć u ratnoj mornarici omogućava efikasnije dejstvo sa mora po ciljevima na kontinentalnom delu Zemljine površine, kao i držanje pod kontrolu važnijih regiona okeana. Kao glavni strategijski elemenat ističe se zadobijanje prevlasti nad protivnikom — mogućnošću dejstva u bilo kojem momentu, što znači — postizanje strategijskog nuklearnog iznenađenja. Pri tome se ima u vidu i potreba za još efikasnijom podrškom političkog i ekonomskog angažovanja SAD u različitim delovima sveta i za povećanjem varijanti mogućnih vojnih rešenja.

Načela okeanske strategije pružaju mogućnost većeg korišćenja okeana (7/10 Zemljine površine) za baziranje američkih nuklearnih snaga. Koncentrisane na kontinentalnom delu SAD (6% ukupnog kopna), ove snage bi svakako bile u mnogo nepovoljnijem položaju. Na

taj način američka ratna mornarica nastoji da poveća površinu pod startnim pozicijama raketa za oko 20 puta. S druge strane, snage protivnika bi se tako držale pod stalnom pretnjom koncentričnih udara iz različitih pravaca. Pri tome se ističe mogućnost širokog manevra sa startnih pozicija i strategijskih pravaca raketno-nuklearnih udara. Smatra se da prenošenje strategijskih nuklearnih sredstava sa kopna na more ima višestruko strategijsko značenje — izbegavaju se neposredni nuklearni udari po teritoriji SAD, smanjuje se ranjivost vlastitih (američkih) nuklearnih sredstava, a i kontaminacija američke teritorije radioaktivnim padavinama, koje se stvaraju i pri upotrebi vlastitih antiraketa. U prilog okeanskoj strategiji navodi se i visok stepen mobilnosti flote, odnosno koncentracija pomorskih snaga na novim pravcima dejstva i iz svih okeana, pa i iz oblasti Arktika.

Admiral E. Zumvald, donedavno šef pomorskih operacija Admirali-teta SAD, postavio je ratnoj mornarici u okviru te strategije, kao prvi zadatak »strategijsko odvrćanje«, što je u skladu sa opštom strategijom »realističkog odvrćanja«. Taj zadatak je u prvom redu dodeljen podmorničkoj floti naoružanoj balističkim raketama.

Drugi zadatak odnosi se na korišćenje opštih pomorskih snaga i obezbeđenje akcija za prekomorske grupe američkih oružanih snaga (snabdevanje gorivom, hranom,

³ U izveštaju Brukinsovog instituta o saveznom budžetu za 1974. godinu, ističe se, između ostalog, da se »broj američkih nuklearnih bojevih glava povećava brže nego bilo kada u dosadašnjoj istoriji«. Ocenjuje se da će isto tako postojati približan paritet sa SSSR-om i u broju raketa jačine 4—4,5 hiljade ekvivalentnih megatona. U izveštaju se ističe da se 400 ekvivalentnih megatona obično smatra više nego dovoljnim za uništenje blizu 25% bilo američkog, bilo sovjetskog stanovništva.

municijom i raznom tehničkom opremom).

Treći zadatak obuhvata zaštitu pomorskih komunikacija. Konačno, prema rečima admirala Zumvalda, mornarica mora da izvršava i zadatke »pomorskog prisustva«. Ma da je istaknuto da to prisustvo treba da bude **nenametljivo**, pomorske akcije, kao što je, na primer, bilo upućivanje ratnih brodova u Bengalski zaliv za vreme indijsko-pakistanskog sukoba, vrlo jasno pokazuje šta znači »nenametljivo pomorsko prisustvo«.

Treba nešto više reći o trećem zadatku, i to u okviru američke globalne vojne strategije. Sudeći prema izjavama vodećih ličnosti mornarice i Pentagona, aktivnosti kao što su čuvanje pomorskih komunikacija i podmorničko ratovanje, podrazumevaju kompleks mera i postupaka u kojima učestvuju: izviđačka borbena avijacija sa baza na kopnu i sa nosača aviona, specijalni helikopteri i protivpodmorničke snage (prvenstveno napadačke podmornice naoružane torpedima i podmornice-lovci podmornica). Prilikom izvršavanja ovih zadataka uključuju se i posebno opremljeni brodovi za protivpodmornička dejstva, nosači protivpodmorničkih aviona i helikoptera, te sistemi za traženje i otkrivanje, za praćenje i identifikovanje podmornica, koje sačinjavaju vazduhoplovna, brodska i podmornička sredstva, kao i specijalna oprema postavljena na morsko dno — o čemu će biti govora kasnije. Polazeći od veličine snaga i sredstava upotrebljenih za čuvanje pomorskih komunikacija i za protivpodmorničku aktivnost, viceadmiral T. Koldvel, bivši načelnik štaba pomorskih protivpodmorničkih snaga, pokrenuo je i pitanje **potpune kontrole nad okeanskim prostranstvom** (na po-

vršini, pod vodom i u vazduhu). Njemu se pridružio i admiral Zumvald, koji ugrožavanje američkih pomorskih komunikacija smatra »najozbiljnijom pretnjom«.

Ekonomski i sigurnosni aspekti okeanske strategije

U prilog okeanskoj strategiji navode se i **vojno-ekonomski razlozi i prednosti**. Tvrdi se da su rashodi za građenje podvodnih strategijskih raketno-nuklearnih snaga manji od onih za izgradnju lansirnih rampi za rakete **Minuteman** u kamenim bunarima. Pri tome se ističe veći stepen sigurnosti i žilavosti podvodnih raketnih sistema u odnosu na one na kopnu. I pored toga, suprotstavljanje novoj strategiji u SAD je veoma jako; raznim smetnjama se pokušava da oteža njeno plansko realizovanje. Jedna od tih smetnji je svakako visoka cena izgradnje i održavanja pomorskih snaga, a druga je ranjivost snaga (potvrđena u drugom svetском ratu) koje baziraju na moru.

Dosadašnje analize su pokazale da pomorske snage koštaju približno koliko i druge slične snage ili sistemi. Osnovni problem je, izgleda, utvrditi početnu cenu koštanja nosača aviona na nuklearni pogon. Ako se razmatra kao postotak u ceni koštanja pojedinih mornaričkih sistema za čitav vek trajanja, prema ekonomskoj moći SAD, on je stvarno mali. Kao polazna osnova u tim proračunima uzima se cena koštanja kopnenih baza (pomorskih, kopnene vojske, vazduhoplovnih snaga i sl.), koje bi SAD trebalo da izgrade u raznim delovima sveta radi eventualne zamene pokretnih pomorskih snaga. Nedavne zajedničke analize američkih eksperata RM i RV problema bazi-

ranja vazduhoplovnih snaga na kopnu i na moru pokazale su takvu komparativnost da su protivnici nosača aviona začutili, odnosno počeli su da shvataju razloge zagonovnika okeanske strategije. Sve u svemu, kvalitativne razlike između snaga RV koje baziraju na kopnu i onih koje baziraju na moru su očigledno bile dominantan faktor prilikom izbora najbolje kombinacije.

Interesantan je pravac u kojem se kreću analize o ranjivosti snaga baziranih na moru. Vojni teoretičari SAD u svojim razmatranjima uzimaju u obzir tri mogućnosti eventualnih ratnih sukoba:

- sukob lokalnog značaja, u kome bi učestvovala postojeće (prisutne) pomorske snage (na primer, VI flota na Bliskom istoku ili VII flota na Dalekom istoku — prim. kap. freg. A. Gajić);

- sukob na vojištu u kome se kao eventualni protivnik uzimaju i snage NR Kine, ali u kojem ne bi bio angažovan SSSR;

- sukob u kojem bi učestvovao SSSR.

U prvom slučaju, s obzirom na ograničene mogućnosti druge strane, manja je opasnost za američke pomorske snage, dok je znatno veća za snage koje baziraju na kopnu, izvan teritorije SAD, u blizini ratne zone.

U drugom slučaju — sukobu na vojištu — može postojati opasnost za nosače aviona, mada se u SAD veruje da bi ona bila neznatna u poređenju sa opasnošću koja bi pretila snagama baziranim na kopnu. U Vijetnamu je, na primer, više stotina aviona izgubljeno zbog gerilskih dejstava na aerodromima. Međutim, nema primera da je uništen neki nosač aviona ili neki avion na njemu.

U trećem slučaju — eventualnom sukobu sa SSSR-om, smatra se da bi najveća opasnost za američke nosače aviona bila od iznenadnih dejstava sa pomoćnih brodova (!) i podmornica. Pri tome se naglašava da su sve oružane snage SAD veoma izložene dobro tempiranom i organizovanom iznenadnom raketnom udaru. Međutim, napadač bi imao problema sa koordinacijom dejstava, posebno ako bi ratna situacija nametnula više istovremenih sukoba na moru. Prema američkim procenama, SSSR u jednom danu može imati na nišanu svojih raketnih jedinica samo jedan ili dva nosača aviona. Ukoliko bi se opasnost proširila na veći broj nosača aviona, to bi zahtevalo progresivno usavršavanje odbrambenih mera ratne mornarice SAD, mada se gubici i oštećenja ni tada ne bi mogli izbeći. U SAD postoji mišljenje da početna oštećenja ili gubici snaga ne moraju biti poražavajući ako su one adekvatno locirane i sposobne da povrate i održe kontrolu mora nakon iznenadnog napada. Mogu se očekivati i neka ograničenja u pogledu angažovanja snaga u situaciji jednostranog angažovanja. To bi u znatnoj mери olakšalo situaciju, odnosno problem odbrane tih snaga. SAD bi u tom slučaju, bez sumnje, bile prinuđene da **ustupe** određene delove teritorije i da **prihvate** gubitke, nastojeći da osujete ofanzivna dejstva protivnika. »Ako bismo bili pesimisti i ne bismo pristali da se u ovim okolnostima oslonimo na pomorske snage uopšte, onda bismo morali da ponovo sednemo za sto i da još jednom razmotrimo našu celokupnu vojnu strategiju« (admiral Zumvald). Takav stav ujedno pokazuje da se u SAD postavlja i mnogo krupnije pitanje: da li bi se mogle voditi vojne operacije izvan terito-

rije SAD, koje pretpostavljaju da američka KoV i RV pravovremeno dobiju potrebna pojačanja i materijalna sredstva, ako taj dotur može da obezbedi samo ratna mornarica! Ovo je jedno od suštinskih pitanja sadašnje vojne strategije Sjedinjenih Američkih Država.

Uticao okeanske strategije na opštevojnu strategiju na pojedinim ratištima

Imajući u vidu navedeno, nije ništa čudno što su napori vojnih krugova SAD usmereni na rešenja koja bi trebalo da pruže odgovor na osnovno pitanje: **kako bi izgledala nacionalna vojna strategija koja bi bila pretežno orijentisana na snage na moru?** U vezi s tim, interesantna su neka američka gledanja:

a) definitivno usvajanje okeanske strategije dovelo bi do smanjivanja snaga KoV na centralnoevropskom vojištu, uz istovremeno pojačanje snaga na teritoriji SAD; to bi zahtevalo da zemlje zapadne Evrope zamene američke snage svojim snagama, koje bi u tom slučaju bile dobrim delom odmenjene američkim »snagama za kontrolu mora«, odnosno mogućnošću prebacivanja američkih snaga vazdušnim putem iz SAD u Evropu; istovremeno, to bi uslovalo povećanje rezervi kontinentalne komande SAD;

b) u Aziji bi ta strategija trebalo da stavi do znanja da SAD verovatno ne bi angažovale znatnije kopnene snage u slučaju potrebe, već da bi se oslanjale na snage ratne mornarice namenjene za kontrolu mora i na snage ratnog vazduhoplovstva i ratne mornarice namenjene za prebacivanje snaga na ko-

pno s ciljem »lokalizovanja sukoba«;

c) sa težištem na kontroli mora i na snagama za iskrcavanje koje baziraju na moru (desantne snage), SAD bi automatski imale strukturu snaga koja bi obezbeđivala pouzdan deterent i pružala dovoljno mogućnosti za brzo reagovanje u slučaju rata na krilima NATO-pakta (sukob na moru, u slučaju potrebe jednostrane intervencije ili u slučaju rata na vojištu).

U SAD se već realizuje plan za povećanje mogućnosti brzog prebacivanja snaga vazdušnim putem i redovnog uvežbavanja vazdušnopokretnih snaga. Treba naglasiti da i sadašnja struktura pomorskih snaga SAD (obrazovanih u nekoliko flota) poseda solidne mogućnosti za brzo uvođenje pojačanja kopnenim i vazduhoplovnim snagama baziranim na kopnu. Te mogućnosti su upravo bitne prilikom razmatranja deterenta.

Izgledi daljeg realizovanja okeanske strategije u svetlu budžetskih mogućnosti

Planovi izgradnje oružanih snaga SAD i vojni izdaci potvrđuju da se sada preduzimaju mere za realizovanje usvojene okeanske strategije. U Poslanici predsednika SAD Kongresu, u vezi sa budžetom za 1972. godinu, istaknuto je da se kao glavni zadatak postavlja jačanje raketno-nuklearnih strategijskih snaga, naročito nuklearne podmorničke flote, i izrada (usvajanje) novih vrsta oružja. U 1972/73. budžetskoj godini, prvi put u istoriji SAD, ratnoj mornarici su data najveća sredstva u odnosu na ostale vidove. U godinama posle drugog svetskog rata, ratna mornarica je

zbog razvoja vazduhoplovnih snaga, naročito strategijskih bombardera velikog akcionog radijusa i interkontinentalnih balističkih projektila (integralnog dela vazduhoplovnih snaga), bila u drugom planu. Poznati antagonizam između vidova i rodova američkih oružanih snaga bio je izazvan uglavnom zbog raspodele sredstava vojnog budžeta. Sada je situacija sasvim izmenjena u korist RM.

Postoji još jedna činjenica koja potvrđuje da se okeanskoj strategiji pridaje veliki značaj. Naime, na ključno mesto u Pentagonu (na položaj predsednika Zajedničkog komiteta načelnika štabova) postavljen je admiral T. Murer, bivši komandant američke VI flote, koji ima izuzetnu podršku admirala Zumvalda. Za gotovo dve i po decenije to je drugi predstavnik ratne mornarice na tako visokom položaju.

Kada je reč o realizovanju nove strategije, treba navesti i reči bivšeg ministra RM SAD Dž. Čefija: SAD, forsirajući modernizovanje flote, daju prednost »novim brodovima i oružanim sistemima, izjednačujući ih sa ulogom glavnog raketno-nuklearnog vida oružanih snaga; podržavajući konstruisanje i izgradnju novih brodova, one ulažu sve veća sredstva u elektroniku i u podmornice. Tom cilju je podređen i program prenaoružanja flote u periodu 1973—1983. Ukupni rashodi za taj plan penju se na preko 50 milijardi dolara...⁴ Prema rečima admirala Zumvalda, SAD izgrađuju kvantitativno manju, ali tehnički znatno poboljšanu

flotu, čije će formacije imati veću vatrenu moć i raznovrsnu tonažu.

U okviru kvote predviđene za realizovanje »okeanske strategije«, prednost ima nov **podvodno raketno-nuklearni sistem Trydent (program ULMS)**, koji sačinjavaju velike bežumne podmornice naoružane sa po 24 balističke rakete tipa **Perseus** (2 MGT), dometa 4.500 do 6.000 milja, sa višestruko nezavisno usmerenim bojevim glavama (10—14 bojevih glava). Podmornica će imati oko 16.000 tona, što znači da će biti dvostruko veća od sadašnjih podmornica tipa **Polaris** i **Poseidon**. Do 1980. planira se izgradnja 10 takvih podmornica, a gradnja prve je već otpočela.

Prema nekim procenama u SAD, nova podmornica će moći da gađa oko 250 ciljeva, a čitava flota podmornica tipa **Trydent** mogla bi da uništi 2.400 do 3.000 takvih ciljeva. Primera radi, samo u SSSR-u ima 219 gradova sa 100.000 (i više) stanovnika — u kojima živi oko 88 miliona stanovnika. Sa postojećim snagama (kada budu opremljene višestruko nezavisno usmerenim bojevim glavama), američka flota je potencijalno u stanju da uništi sve ove gradove sa njihovim stanovništvom, neovisno od drugog američkog nuklearnog oružja (raketa **Minuteman**, nuklearnih bombi na bombarderima B-52 i B-1, te projektila **Sram**).

Prilikom prognoziranja i određivanja vrednosti novih podmornica uzimaju se u obzir elementi koji određuju njihovu borbenu gotovost: brzina promene pozicije, tajnost, sposobnost ispaljivanja ra-

⁴ Ovim programom planira se izgradnja 233 ratna broda sa preko 1,7 miliona tona nosivosti, od čega: 12 podmornica tipa **Trydent**, 46 nuklearnih podmornica, 3 udarna nosača aviona (CVAN), 8 lakih nosača aviona (SCS), 30 razarača, 63 fregate i patrolna broda, 30 hidrokrilnih brodova, itd.

keta iz luka baziranja, ekonomičnost u eksploataciji i veličina akcionog radijusa (autonomnost). Podmornica **Trydent** mogla bi da djeluje u rejonu od oko 9 miliona km.² Za ove podmornice predviđa se baza u Bangoru (država Vašington). Računa se da bi one bile u mogućnosti da gađaju ciljeve na 75% površine NR Kine i skoro ceo SSSR-a, a da uopšte ne isplovljuju iz Bangora. Postoji čak predlog da se izvestan broj tih podmornica uputi u Velika jezera, a da se obale ovih jezera opreme protivprojektilskom zaštitom (antiraketnim sistemom), što već prelazi pomalo u oblast fantazije. SAD imaju sada isturene podmorničke baze u Holi Lohu, na Guamu i u Roti (Španija). Postoji mišljenje u SAD da ulaskom podmornica **Trydent** u operativnu upotrebu neće više biti potrebe za bazom Holi Loh i sličnim. Na kraju, još jedan od »argumenata« koji ide u prilog razvijanju nuklearnih podvodnih snaga; naime, kada se završi realizovanje ovog programa u američkoj ratnoj mornarici, ukupna količina nuklearnih bojnih glava treba da se poveća od 40 na 60% u odnosu na ukupni nuklearni potencijal SAD. To je veoma značajna činjenica i jedna od bitnih tendencija »oceanske strategije«.

Pored podmorničke (raketno-nuklearne) komponente, oceanska strategija obuhvata i program izgradnje globalnih pomorskih snaga **opšte namene**, u čijem sastavu bi osnovno mesto imali **nuklearni višenamenski nosači aviona (CVAN)** — tzv. **udarni ili jurišni nosači aviona**. U mnogobrojnim istupanjima i dokumentima ističe se potreba i

celishodnost uklanjanja s teritorije SAD i razvijanja po okeanima ne samo raketnog oružja već i što znatnijih snaga borbene (prvenstveno bombarderske) avijacije ukrcane na nosačima aviona. U tom smislu nešto je već preduzeto — razvijena je gradnja novih brodova: nosača aviona na nuklearni i na klasični pogon.

Protivrečnosti oko nosača aviona u SAD su dugo postojale. Za sada imaju jedan udarni nuklearni nosač aviona **Enterprise**, koji je ušao u sastav mornarice još 1961. godine, i 14 udarnih nosača aviona (CVA) na klasičan pogon (8 tipa **Forrestal**, 3 tipa **Midway** i 3 tipa **Henckok**). Dva od njih (CVA-60 **Saratoga** i CVA-62 **Independence**) imaju jače naglašenu protivpodmorničku avijaciju i helikoptere. Zbog toga su dva protivpodmornička nosača aviona (CVA-11 **Intrepid** i CVS-14 **Tikonderoga**) mogla da budu stavljena u rezervu.

Još pre pet godina, tadašnji ministar odbrane Robert Maknamara dobio je od Kongresa saglasnost da izradi tri džinovska nosača aviona na nuklearni pogon tipa **Nimitz**. Prvi od njih, CVAN-68 **Nimitz**,⁵ trebalo je da uđe u sastav ratne mornarice početkom 1974. godine; drugi, CVAN-69 **Eisenhower** do jeseni-zime 1974. godine, a treći, CVAN-70 treba da bude u stroju do leta 1977. godine. Nosač **Enterprise** je delimično predstavljao eksperiment u tehnici gradnje nuklearnih ratnih brodova i njegova cena, u to vreme veoma visoka (preko 450 miliona dolara), može da se shvati jedino tako što je bio prvenac. Kao rezultat inflacije, povećanih troškova reaktora (mada u floti

⁵ Nosivost ovog nosača aviona iznosi 91.500 t; bez zanašljanja goriva može da plovi oko 13 godina; nosi 94 aviona i helikoptera.

ima već 6 manjih reaktora),⁶ cena nosača **Nimitz** iznosila je blizu 540 miliona dolara, a nosača **Eisenhauer**, kod koga su korišćene neke uštede na prethodnom nosaču, oko 510 milona dolara. Nosač aviona CVAN-70 skoro im je identičan po veličini, performansama i naoružanju, pa ipak su troškovi njegove izgradnje bili veoma visoki (preko dve milijarde dolara). Ta činjenica, uz sve veće sumnje u pogledu mogućnosti budućeg korišćenja nosača aviona uopšte, izazvala je burno reagovanje kod članova američkog Kongresa.

Predviđeno je da u toku plovidbe CVAN-70 ima pratnju (neposrednu zaštitu) najmanje četiri eskortna razarača, odnosno fregate, od kojih bi najmanje dva, a najverovatnije sva četiri, morali da budu na nuklearni pogon kako bi imali što približniji akcioni radijus i brzinu kao i nosač aviona.⁷ Ti eskortni brodovi treba da koštaju ukupno oko 570 milona dolara.

Za svaki od ovih CVAN predviđena je i podmornička pratnja, čime se troškovi eksploatacije povećavaju za još nekoliko stotina miliona dolara. Avioni koje će ovaj nosač nositi (24 **F-14**, 36 lovaca-bombardera (jurišnika), 4 aviona-tantera, 3 izviđačka aviona, 4 izviđačka aviona za »rano upozorenje«, 4 aviona za elektronska dejstva, 10 protivpodmorničkih aviona i 8 helikoptera) koštaće preko 620 miliona dolara. Celokupni oružni arsenal (uključujući i 6 projektila za **F-14**, koji moraju biti odbačeni

svaki put pre sletanja na palubu) povećava izdatke za još nekoliko stotina miliona dolara. Prema tome, konačna cena jednog nosača kao što je CVAN-70, prema procenama Kongresa, iznosiće oko **5 milijardi dolara**. Međutim, prema nezavisnoj studiji Centra za informacije o odbrani SAD, ovi troškovi treba da iznose oko 2,2 milijarde dolara, što je još uvek veliki iznos, koji se uvećava za troškove održavanja, rezervnih delova, novog goriva i remonta.

Očito je da se gradnjom takvih nosača aviona želi postići još veća i efikasnija kontrola mora i vazdušnog prostora. Tvrdi se da posredovanjem NA tipa CVAN, čiji avioni imaju akcioni radijus od oko 600 milja, SAD dobijaju tzv. »neospornu kontrolu« nad oko milion kvadratnih milja okeana, što znači da izvesna oblast, kao što je, na primer, čitav Bengalski zaliv, ili Arapsko more, ili Južno kinesko more, ili Sredozemno more, može da bude potpuno »pokrivena« jednim takvim brodom.

Prema gledištima mnogih članova Kongresa, udarni NA ne samo što su najskuplji brodovi već su i veoma ranjivi i mogu da se upotrebe samo u ratu sa nerazvijenim zemljama! Iako neki admirali zastupaju isto stanovište, američka RM je u celini zauzela drugi stav, jer veruje da »sloboda pomorskih komunikacija i očuvanje kontrole na svetskim okeanima« ne mogu biti postignuti bez udarnih NA. Mada u uslovima konvencionalnog

⁶ Prema nekim podacima, RM SAD već koristi za pogon brodova oko 20% nuklearnog, a 80% klasičnog goriva.

⁷ Prema nekim podacima, u planu je da se u 1975. od postojećih udarnih NA formiraju tri taktičke, odnosno udarne grupe (TF) sastava od po 1 NA i 2—3 fregate na nuklearni pogon: a) NA *Enterprise* i FR *Beinbridg*, *Trackston* i *Long Bich*; b) NA *Nimitz* i FR *Sud Carolina* i *California*; c) NA *Eisenhauer* i FR *Indiana* i još dve FR iz novogradnje (nosivosti 10.500 t; brzine 30 čv; 2xII *Tartar ASROC*).

rata, oni dopunjuju moć prekomorskih grupacija avijacije na kopnu, u mnogim oblastima nosači aviona mogu da predstavljaju glavne, a u nekim slučajevima i jedine predstavnike američke vazdušne moći.

Međutim, sada se pojavljuje još jedna nova koncepcija pomorske vazdušne moći, kao odgovor na prigovore zbog visoke cene koštanja udarnih NA, njihove ranjivosti i drugih negativnih karakteristika. Ona se zasniva na nošenju na palubama brodova što većeg broja aviona koji zahtevaju mali prostor za poletanje i sletanje (kao što su avioni tipa VTOL — za vertikalno uzletanje i sletanje) i helikoptera. Predlaže se da ti avioni i helikopteri budu na brodovima svih klasa, čije dimenzije dozvoljavaju njihovo nošenje na palubama. U vezi s tim pristupilo se izgradnji 12 malih nosača aviona, tzv. »brodova za kontrolu mora« (**Sea Control Ship — SCS**).⁸ Izgradnja oko 7 takvih brodova iznosila bi približno koliko i cena jednog udarnog nuklearnog NA (CVAN). Pored toga, razmatra se mogućnost da se u slučaju potrebe modernizuju neki brodovi starije proizvodnje (kao što je to učinjeno i u II svetskom ratu). Za brodove SCS admiral Zumvald je rekao da im je »glavni zadatak obezbeđenje i kontrola pomorskih saobraćajnica, a ne učestvovanje u raspoređivanju pomorske moći u obalskim zonama«. U skladu s tim, on je predložio da se oni ne nazivaju nosači aviona, već »brodovi predviđeni za kontrolu na morima«. Istovremeno, admiral Zumvald smatra da je mogućeacionirati protivpodmorničke avione na udarne nosače aviona, čime bi ovi nosači postali brodovi sa dvostru-

kom namenom. Upotreba CVAN, u kombinaciji sa SCS, podmornicama i protivpodmorničkim avionima, treba da omogući stvaranje efektivnih mobilnih i autonomnih snaga, sposobnih da vode efikasnu borbu za pomorske komunikacije, odnosno za prevlast na okeanima.

U suštini, SAD teže ostvarivanju kontrole nad oko 15 miliona kvadratnih milja okeana — nešto manje od jedne četvrtine Pacifika. Prema gledištima Admiraliteta, to je sasvim dovoljno za ostvarivanje strateških ciljeva. Pored toga, u prilog NA se navodi i potreba za pružanjem podrške snagama na kopnu (kao što je bio slučaj u Vijetnamu), odnosno njihova sposobnost da ostanu na moru godinu i više dana, tako reći beskonačno, ukoliko im se obezbedi dotur potrebnih materijalnih sredstava.

Međutim, kao što je već rečeno, protivnici nosača aviona su mišljenja da oni predstavljaju veoma ranjivu jedinicu RM. Vazduhoplovna baza na kopnu, kao što je poznato, može da se upotrebi i za napade operativno-strateškog značaja, a ne samo da služi kao taktička — osnovna baza. Ona se može popraviti ili ponovo izgraditi, nakon nuklearnog udara. To je njena prednost u odnosu na NA. Nosač aviona je, međutim, ranjiv i osetljiv na projekteile lansirane sa podmornica, na vatru sa obale ili sa drugih brodova, na druga napadna sredstva, pa čak i na interkontinentalne balističke projekteile (mada se u Pentagonu sumnja u to da je SSSR u mogućnosti, na osnovu raspoložive tehnologije, da pogodi nosač aviona u pokretu). Admiral Zumvald ističe da u svim sukobima posle drugog svetskog rata, u

⁸ Njihova nosivost iznosi 12.000 t; na sebi nose 6 aviona tipa *Harrier* i 6 helikoptera *Sea King*.

kojima je flota SAD bila angažovana, nije izgubljen ni jedan nosač aviona. Poznavao ova problema, uz ovaj podatak nije potreban nikakav komentar.

Orijentacija na gradnju većeg broja nosača aviona i uvođenje aviona i helikoptera na što veći broj ratnih brodova (na primer, i na 76 razarača) pokazuje, u stvari, koliko odlučujuću ulogu u svakoj pomorskoj akciji ima avion, odnosno helikopter. Ilustracije radi treba spomenuti da je američka mornarica u 1973. imala oko 8.000 aviona i helikoptera,⁹ a mornarička pešadija oko 1.200, odnosno ukupno oko 9.200 vazduhoplova. To je približno jedna trećina svih borbenih aviona američkih oružanih snaga.

U odnosu na druge vrste — klase ratnih brodova, treba istaći i to da se nastavlja realizovanje programa izgradnje 30 razarača tipa »DD-963«. Modernizuje se naoružanje većeg dela ratnih brodova uvođenjem raketa brod-brod i brod-vazduh (**Standard, Basic point defence i Sea Sparrow**). Očekuje se da će ove rakete povećati borbenu sposobnost brodova prilikom vođenja borbe sa krilatim raketama daljeg dejstva. Razrađuju se novi

raketni sistemi površinskih brodova za dejstvo protiv površinskih i podvodnih ciljeva, kao i ciljeva u vazduhu. Poseban značaj se pridaje izgradnji novih klasa brodova. Među njima, pored pomenutih razarača, treba izdvojiti stražarske brodove s gasoturbinskim pogonskim strojevima i jakim univerzalnim naoružanjem. Forsira se i gradnja brodova na vazdušni jastuk, namenjenih prvenstveno za desantne operacije. Brzina ovih brodova, pored toga što raspolazu i velikim akcionim radijusom, već se približava brzini od 100 čvorova. Usavršavaju se i mali brodovi sa podvodnim krilima koji imaju brzinu i do dva puta veću od sličnih površinskih brodova. Za njih se predviđa naoružavanje krilatim raketama B-B i brod-kopno. Forsira se i gradnja specijalnih desantnih brodova.¹⁰ Ne treba ispustiti iz vida i veoma striktno realizovanje programa izgradnje torpednih atomskih podmornica tipa »SSN-688«, koje se odlikuju velikom nadvodom brzinom i bešumnom vožnjom.

U razvijanju novih vrsta borbenih sredstava zapaža se iznalaženje novog oružja sa velikim dometom, mada su radovi na njemu još u fazi projektovanja.¹¹

⁹ »Suštinski, helikopter je isto toliko sastavni deo broda kome pripada, kao i svaka druga vrsta oružja ili sistema ...« (adm. Zumvald).

¹⁰ Osim kvalitativnog i kvantitativnog jačanja mornaričke pešadije, završava se gradnja i 5 desantnih brodova za »napadne amfibijske operacije« (21.000 t; 20 čv; 4x11/76 mm; 300 ljudi i više desantnih jurišnih čamaca i helikoptera), a u gradnji su i 5 univerzalnih desantnih brodova (LHA) od po 42.000 tona nosivosti, velikih desantnih mogućnosti.

¹¹ »SAD neće zanemariti program gradnje krilatih raketa koje će leteti u predelu Zemljine atmosfere, slično reaktivnim avionima, i približavati se cilju manjom brzinom i visinom nego balistička raketa ...« (admiral Murer).

Američke strategijske pripreme mogućnih poprišta vojnih akcija na moru ogledaju se i u **stvaranju globalnog sistema za izviđanje, otkrivanje i identifikovanje pomorskih predmeta** — prvenstveno podmornica. Najpoznatiji od tih sistema (na udaljenim prilazima atlantskoj obali) jeste pasivni sistem sonara **Cesar**, koji je postavljen na kontinentalnom grebenu na dubini od oko 200 m. Godine 1964, ovaj sistem je dopunjen sistemom **Colosus**. Duž obale Pacifičkog okeana i Havajskih ostrva sada se postavlja sistem **Sea Snyrer**. Ovi sistemi, zajedno sa mnogim drugim (na primer, **Bariyer** i **Bronco**), sastavni su deo sveobuhvatnog sistema za nadzor **Sosus**, koji bazira na pasivnom principu hidroakustike. Aktivna komponenta **Sosus**-a treba da bude sistem **Artemis**, koji je predviđen za otkrivanje podmornica na velikoj udaljenosti pomoću izvanredno snažnih aktivnih sonarnih stanica koje rade na niskoj frekvenciji.

Po svemu sudeći, sve ove pasivne i aktivne sonarne stanice imaju prvenstveno za cilj stvaranje protivpodmorničkih »demarkacionih linija« radi zatvaranja izlaznih puteva na otvoreno more, koje bi podmornice potencijalnog neprijatelja mogle da koriste. Među tim linijama su i one između Grenlanda i Škotske, između Japana i Aljaske i kod Azorskih ostrva.

Svemu ovome treba još dodati i mnogobrojne pokazatelje koji govore o povećanim naporima ratne

mornarice SAD na razvijanju i uvođenju u upotrebu mnogih komandno-računarskih i drugih oružanih sistema, kao i njeno veće angažovanje, svim raspoloživim sredstvima, na području elektronskih dejstava u svim ambijentima.

*

Snage i sredstva američke RM dobijaju sada poseban značaj u odnosu na opštu strategiju. Ratna mornarica, koja je oduvek bila tesno vezana za realizovanje američke spoljne politike, dobija prvorazrednu ulogu udarnog ešelona oružanih snaga SAD. Primena okeanske strategijske koncepcije (pomorsko-vazduhoplovne moći) i priprema okeanskih poprišta mogućnih vojnih akcija, igraju sve značajniju ulogu u američkoj globalnoj strategiji u mirnodopskim uslovima.

Realizovanje ovakve »okeanske strategije« ne uživa jednodušnu podršku rukovodstva Pentagona, a naročito je jako suprotstavljano u rukovodstvu KoV-a i RV, čiji predstavnici smatraju da u razvoju savremene armije ne treba ulagati tolika sredstva samo u jedan vid oružanih snaga. Naime, mada je za realizovanje »Niksonove doktrine« nužno postojanje dobro izbalansiranih oružanih snaga u celini, za »okeansku strategiju« se može reći da ne zamenjuje već još više razvija oficijelno prihvaćenu i za sada

važecu strategiju »realističkog odvrćanja«. ¹²

*

Kao zaključak, može se istaći da je »oceanska strategija« postala sastavni i veoma značajni deo američke vojne doktrine, koja nastoji da i dalje ima vodeću ulogu u okviru

NATO-a i drugih regionalnih vojnih formacija kojima SAD nameću svoju globalnu strategiju.

Vodeći američki vojni i politički rukovodioci uporno tvrde da su glavni američki interesi izvan severnoameričkog kontinenta. Na toj činjenici i bazira osnovni zadatak američke RM — ispunjavanje važne strategijske uloge na svetskim morima i okeanima.

LITERATURA:

U. S. News and World Report, januar 1971. i januar 1974;
The New York Times, 3. septembar 1971. i januar-februar 1974;
Christian Science Monitor, 16. januar 1973;
U. S. Naval Institute Proceedings, mart 1970, april 1970, oktobar 1972;
Congressional Record House, februar 1970, februar 1971;
United Press International, jul 1972, avgust 1972;
Dayli Telegraf, avgust 1973;
Soldat und Technik, maj 1972;
Neue züricher zeitung, br. 29/1974.

¹² Strategija »realističkog odvrćanja«, u stvari, u zadnje vreme doživljava izvesne promene i korekcije, koje se odnose na angažovanje strategijskih nuklearnih snaga SAD. Ove promene odražavaju želju da se SAD osposobe za upotrebu svojih nuklearnih snaga na »kontrolisani način«, tj. po tačno određenim (vojnim) ciljevima. Time bi se postiglo da verovatnoća nuklearnog odgovora bude pouzdanija i usmerena prvenstveno prema vojnom potencijalu protivnika, što implicira nužnost ponovnog izbora i određivanja ciljeva (*retargeting*). Za sada ovo još nema potrebnu podršku u američkom Kongresu, ali su određeni vojni krugovi veoma angažovani na ovom planu. Ministar odbrane, Slezinger je tu najaktivniji zagovornik ovih promena. I predsednik Nikson je izneo neke svoje koncepcije pred Kongresom koje se uklapaju u nove poglede na izbor ciljeva za nuklearno oružje.

Veoma je indikativna i jedna izjava Slezingera kojom objašnjava potrebu za promenom izbora strategijskih ciljeva: »... neizbežno je, ili bukvalno neizbežno, da bi u opštem napadu korišćenje snaga jedne strane protiv gradova druge strane trenutno izazvalo protivnapad na sopstvene gradove. U skladu s tim, opseg mogućnosti u kojima bi opšti udarac neprijateljskim gradovima mogao da bude preduzet, znatno se smanjuje. Osim toga, želimo da imamo i alternative ... osim onih koje bi predstavljale samoubilački napad na gradove druge strane ...« Ove reči naišle su, uglavnom, na povoljne odjeke u Evropi i Japanu, jer su do sada postojale ozbiljne sumnje da bi SAD stvarno upotrebile nuklearno oružje protiv SSSR-a po širem spektru ciljeva, pa i po cenu uništenja svojih gradova.

Sve ovo još više ističe važnost realizovanja programa izgradnje, opremanja i sveukupnog osposobljavanja američke RM u smislu načela »oceanske strategije«.